

נושא ג' שבת

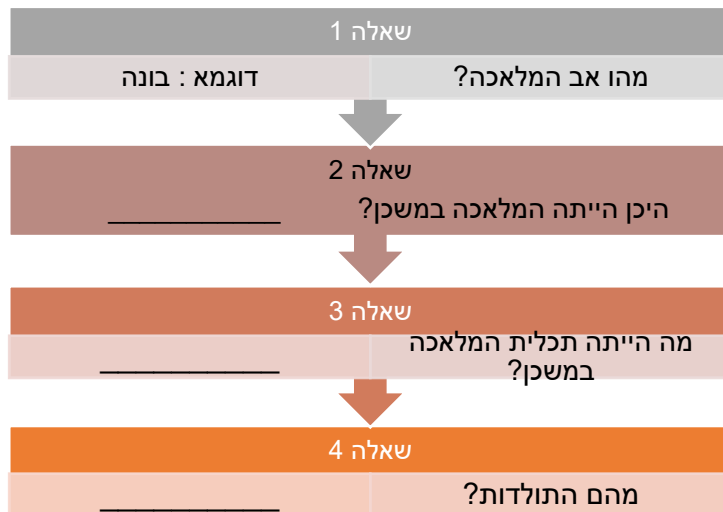
תלמידים/ות יקרים/ות!

בנושא שלפנינו נעסוק במבחר משניות במסכת שבת מתוך 'סדר מועדי' (השני בששה סדרי משנה שסימנם זמ"ן נק"ט, מ' -מועד). במסכת שבת יש עשרים וארבעה פרקים, ובהם נושאים רבים: הכנות לקראת שבת, הדלקת הנרות, חימום המאכלים, ל"ט המלאכות האסורות, וגזרות חכמים בענייני שבת, כמו: מוקצה ועוד.

בנושא זה נלמד משניות בהן נכיר יסודות וכללים בהלכות שבת, כמו:

א. פיקוח נפש דוחה את השבת	(פרק ב משנה ה)
ב. מלאכה שאינה צריכה לגופה	(פרק ב משנה ה)
ג. ל"ט מלאכות שבת – אבות ותולדות	(פרק ז משנה ב)
ד. הפעולות הכלולות במלאכה [תולדות] – שיעור המלאכה	(פרק יב משנה א)
ה. מלאכה המתקיימת	(פרק יב משנה א, פרק יב משנה ג-ה)
ו. פסיק רישיה ולא ימות	(פרק יב משנה ב)
ז. מלאכת מחשבת אסרה תורה	(פרק יג משנה ג)
ח. שניים שעשו מלאכה בשבת	(פרק יג משנה ו)

השאלות שנשאל להבנת כל "אב מלאכה" בשבת?

נכתב ונערך ע"י
אלאסף שובל

מבוא

עיין במקורות הבאים והשב:

מקור א'

תלמוד בבלי

מסכת שבת דף י עמוד ב

"לדעת כי אני ה' מקדשכם" (שמות לא, יג) – אמר לו הקב"ה למשה:
מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל"

1. "לדעת כי אני ה' מקדשכם" – מה הודיע הקב"ה למשה?
2. למה מדמה הגמרא את השבת? ומה אנחנו למדים מכל על היחס לשבת.
3. עיין במבוא לנושא שבת (עמוד 152) בספר מעגלי המשנה, והשב!
מהם טעמי מצוות השבת עפ"י ספר החינוך.

מקור ב'

מדרש שמות רבה [וילנא]

פרשת בשלח, פרשה כה

אמר רבי לוי: אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד –
בן דוד (המשיח) בא. למה? שהיא שקולה (שווה) כנגד כל המצוות

4. מה חשיבות שמירת השבת עפ"י דברי הגמרא?

מקור ג'

משנה

מסכת חגיגה פרק א משנה ח

הלכות שבת... הרי הם כהורים התלויין בשערה.
שהן מקרא מועט והלכות מרובות.

5. למה דומים הלכות שבת? ומה אנחנו למדים מכך?

מקור ד'

רבי יהונתן אייבשיץ

יערות דבש חלק שני דרוש ג

מי שלא למד הלכות שבת על בוריים פעמיים ושלוש, לא יוכל להימלט שלא
יקרה לו חלול שבת הן דאורייתא והן דרבנן

6. מדוע חשוב לעסוק בהלכות שבת? ומה יכול לקרוא למי שלא למד?

פיקוח נפש דוחה את השבת, ומלאכה שאינה צריכה לגופה משנה שבת פרק ב משנה ה

- המשנה עוסקת בדין 'המכבה את הנר' בשבת.
- א. כיבוי הנר לצורך הצלת נפש (כגון: כיבוי נר בשל סכנה צפויה).
- ב. כיבוי הנר מסיבה אחרת (כגון: מפני שהוא חס על השמן או על הפתילה).

ציטוט המשנה

המכבה את הנר, מפני שהוא מתנרא מפני גוים,
מפני לסטים, מפני ריח רעה,
ואם בשביל החולקה שישן – פטור.
פחוס על הנר, פחוס על השמן,
פחוס על הפתילה – חייב.
ורבי יוסי פוטר בכלן,
חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחוס:

משימה טרום לימוד –

תלמיד יקר לפני לימוד המשנה השלם את המשימות הבאות:

1. קרא את המשנה.

א) מה המקרה המרכזי שעוסקת בו המשנה?

ב) במשנה מובאים שבע סיבות שונות לכיבוי הנר.

1) זנה את הסיבות השונות בתוך המשנה.

2) הסבירן בלשונכם כל סיבה.

ג) מיינו את כל סיבות כיבוי הנר לשתי מטרות שונות.

כתבו מהן המטרות והעתיקו את כל הסיבות בהתאמה בתוך הטבלה.

המכבה את הנר	
מטרה א': _____	מטרה ב': _____
סיבה א'	סיבה ה'
סיבה ב'	סיבה ו'
סיבה ג'	סיבה ז'
סיבה ד'	

מחסן תשובות: כיבוי הנר למנוע הפסד, כיבוי הנר להצלת נפשות

ד) במשנה יש רישא וסיפא. לפי מה שענית בסעיף הקודם, באיזו מילה מתחילה הסיפא?

ה) במשנה מובא דעת תנא. מיהו התנא? זהה במשנה מחלוקת.

ביאורי מילים -

2. הסבירו בקצרה את המילים הבאות: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) מפני / בשביל / כחס - _____
- מה משותף לכל המילים האלו? _____
- ב) נר / שמן / פתילה - _____
- ג) לסטים - _____
- ד) רוח רעה - _____

מושגי תוכן -

3. הסבירו בקצרה את המושגים הבאים: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) פטור / חייב - _____
- ב) מלאכת כיבוי - _____
- ג) פיקוח נפש דוחה שבת - _____
- ד) מלאכת מחשבת - _____
- ה) מלאכה שאינה צריכה לגופה - _____

משימת מבנה -

4. השלימו בטבלה את מילות המשנה לפי המבנה הבא.

טעם	דין	מקרה + סיבה	אומר	חלקי המשנה
				רישא
			תנא קמא	סיפא
			ורבי יוסי	

5. רק במקרה אחד במשנה כתוב במפורש "טעם" לדין. על פי המשימה הקודמת, מהו המקרה?

פרשנות והיסק -

- 6. שנינו ברישא של המשנה: "המְכַבֵּה אֶת הַנֵּר ... – פְּטוּר".
 - א) כתוב בלשונך את המקרים השונים ברישא של המשנה.
 - ב) ישנם שתי משמעויות לדין "פטור" בהלכות שבת. מהם שתי המשמעויות. הסבר בלשונך מה הדין במקרה זה.
 - ג) מה הטעם לדין זה? איזה כלל נלמד מהמשנה?

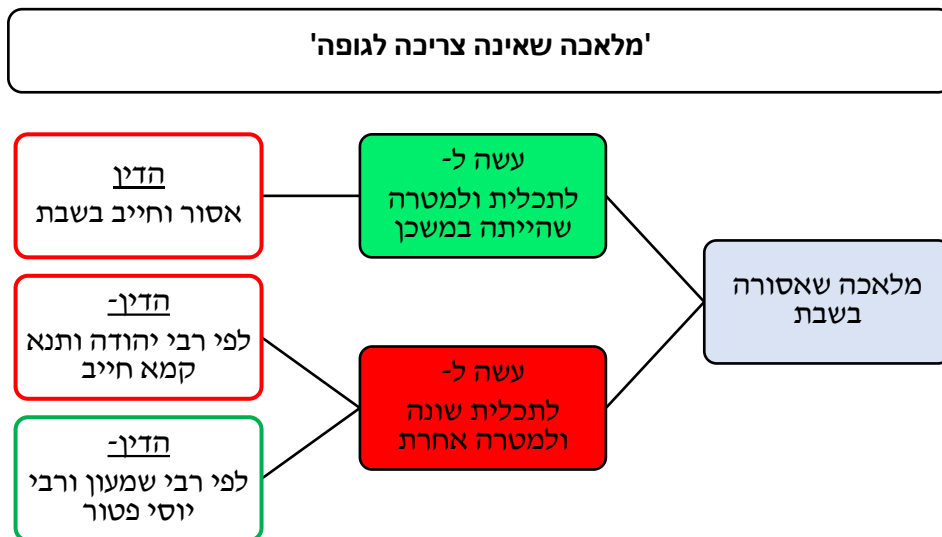
7. הרמב"ם מסביר את מקורו ומשמעותו של הכלל "פיקוח נפש דוחה את השבת"

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

ואסור להתמהמה בחלול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), ולא נשימות בהם. הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים (הכופרים) שאומרים שזה חלול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר: "וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם" (יחזקאל כ, כה).

- (א) מה המקור מהתורה לכלל: "פיקוח נפש דוחה שבת"?
- (ב) "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (1) הסבר את הפסקה שבציטוט בלשונך.
(2) הדגם כלל ופסקה זו מהמשנה שלנו.

הרחבת מושג תוכן

8. "מלאכה שאינה צריכה לגופה" – מן התורה אדם חייב רק על מלאכה שעשה אותה למטרה ולתכלית לה התכוונו במלאכת המשכן, אבל אם עשה את המלאכה למטרה ולתכלית אחרת אינו חייב מהתורה אלא רק מדרבנן, כגון: החופר בור ואין לו תועלת בגוף הבור אלא יש לו תועלת בעפר שמוציא מהבור – פטור מהתורה מפני שבמשכן נחפרו בורות לצורך הבורות ולא לצורך העפר.
- (א) חקור! מה התכלית והמטרה במלאכת "מכבה" שהייתה במשכן?
- (ב) כתוב את שלושת המטרות המובאות בסיפא של המשנה?
- (ג) חשוב! האם יש הבדל בניהם?

9. "כָּחַס עַל הַגֵּר, כָּחַס עַל הַשָּׂמֹן, כָּחַס עַל הַפְּתִילָה – חֲבֵב. וְרַבִּי יוֹסִי פוֹטֵר בְּכֶלֶן, חוּץ מִן הַפְּתִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פְּחָם".
- (א) הסבר בלשונך את כל המקרים המובאים בסיפא של המשנה.

(ב) בקטע זה מובאת מחלוקת בין תנא קמא לרבי יוסי.

(1) באילו מקרים יש מחלוקת?

(2) באיזה מקרה מודה רבי יוסי לדעת תנא קמא? ומה טעמו?

10. הנמקה והתאמה

מחלוקתם של תנא וקמא ורבי יוסי מבוססת על מחלוקת תנאים קודמת רבי יהודה ורבי שמעון, בשאלה האם מלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה מהתורה או מדרבנן? הרמב"ם מסביר את **ההתאמה** שבין מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי במשנתנו לבין מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון בעניין מלאכה שאינה צריכה לגופה. ומדוע כשחס על פתילה מודה רבי יוסי שחייב.

רמב"ם פירוש המשנה

מסכת שבת פרק ב משנה ה

כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב, כל זה לדעת ר' יהודה שאומר: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ולפיכך אומר שהוא חייב, ואף על פי שאינו מתכוין לעצם כבוי הנר אלא כדי שלא ישרף החרס של נר או כדי שלא יכלה השמן או הפתילה.

ור' יוסי אומר: מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ולפיכך הוא פטור בבולן חוץ מן הפתילה ובתנאי שיתכוין להבהב מה שנשרף ממנה כדי שתאיר כשתודלק פעם שניה או יפה. ולפיכך נעשית מלאכה שצריכה לגופה. ואין הלכה כרבי יוסי.

(א) מתח קו בהתאמה!

מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון

מלאכה שאינה צריכה לגופה

מחלוקת תנא ורבי יוסי

המכבה את הנר ... כחס על הנר, כחס על השמן, כחס על הפתילה ...

דעת רבי שמעון: פטור

תנא קמא: חייב

דעת רבי יהודה: חייב

רבי יוסי: פטור מכולן חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחם.

(ב) כתב הרמב"ם בדעת רבי יוסי: "ולפיכך נעשית מלאכה שאינה צריכה לגופה"

לאיזה מקרה מתכוון הרמב"ם בדבריו. ומה הטעם?

11. תורת חיים

כתבו שתי ערכים שלמדנו במשנה. אחד על מצוות התורה ושני על מצוות השבת.

תרגול מיטבי [דוגמת שאלת בגרות]

שבת פרק ב משנה ה

א. "המכבה את הנר, מפני שהוא מתנרא מפני גוים, מפני לקטים, מפני רוח רעה, ואם בשביל החולקה שיישן – פטור. כחס על הנר, כחס על השמן, כחס על הפתילה – חייב. ורבי יוסי פוטר בכלן, חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחים".

1) תאר בלשונך את המקרה האחרון שברישא של המשנה.

2) "כחס על השמן".

תאר בלשונך את המקרה שבציטוט. בתשובתך הסבר את המילה "כחס".

ב. "... כחס על הנר, כחס על השמן, כחס על הפתילה – חייב. ורבי יוסי פוטר בכלן, חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחים".

1) העתק למחברתך את הטבלה שלפניך, ושכך בה את המקרים ואת דיניהם על פי רבי יוסי.

מקרה	דין	טעם

2) רבי יוסי מציין טעם לאחד מן הדינים. שבץ את הטעם במקום המתאים בטבלה.

ל"ט מלאכות שבת משנה שבת פרק ז משנה ב

במשנה מנויים ל"ט אבות המלאכות שחייבים עליהם בשבת.

ציטוט המשנה

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

הזרע, והחורש, והקוצר, והמעמר,

הדש, והאורה, הבורר,

הטוחו, והמרקד, והלש, והאופה.

הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו,

הטונה, והמסד, והעושה שני בתי נירן,

והאורג שני חוטין, והפוצע שני חוטין.

הקושר, והמתיר, והתופר שתי תפירות,

הקורע על מנת לתפר שתי תפירות.

הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו,

המולחו, והמעבד את עורו, והמוחקו, והמתכו.

הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתב שתי אותיות,

הבונה, והסותר.

המכבה, והמבעיר.

המכה בפטיש.

המוציא מרשות לרשות –

הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.

משימה טרום לימוד –

תלמיד יקר לפני לימוד המשנה השלם את המשימות הבאות:

1. במשנה מנויים שלושים ותשע אבות מלאכות שחייבים עליהם מהתורה בשבת.

(א) קרא את המשנה וזהה את כל 39 המלאכות.

(ב) כתוב בכל עיגול את מספר המלאכות שבכל קבוצה.

(ג) להבנת כל המלאכות צפו בקישור המצורף [סרטון] או במצגת המצורפת.

(ד) ערוך טבלה מארגנת לכל ל"ט המלאכות וכתוב מה הנושא המשותף של כל קבוצה.

מושגי תוכן

2. הסבירו בקצרה את המושגים הבאים: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) אבות מלאכה - _____
ב) תולדות - _____

משימת מבנה –

3. מבנה המשנה: כלל, פירוט, כלל.

העתיקו את מילות המשנה בטבלה (בפירוט כתבו ממילה ראשונה עד המילה המסיימת את הסוג)

כלל	פירוט	כלל
	א'	
	ב'	
	ג'	
	ד'	
	ה'	
	ו'	
	ז'	
	ח'	

פרשנות והיסק –

4. מקור ל"ט מלאכות מהתורה.

המצווה לשמור שבת ולא לעשות מלאכה נאמרה בתורה סמוך לציווי על בניית המשכן, לכן לומדים ממלאכות המשכן אלו מלאכות חייבים עליהן בשבת (סמיכות פרשיות).

א) לימוד הפסוקים בתורה

פתח את החומש והעתק את הפסוקים בטבלה

הציווי על מלאכת המשכן שמות לה פסוק ד' ואילך	הציווי על שבת שמות לה א-ג

ב) לימוד הגמרא

בגמרא מוסבר שהמלאכות שחייבים עליהן בשבת אלו הן המלאכות שהיו במשכן.

תלמוד בבלי

מסכת שבת דף מט עמוד ב

"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" - כנגד מי?

אמר להו ר' חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן...
דתניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן.
הם זרעו - **ואתם** לא תזרעו.
הם קצרו - **ואתם** לא תקצרו.
הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה -
ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד.
הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע -
ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים.

ששנו בברייתא

רש"י

מסכת שבת דף מט עמוד ב

כנגד עבודות המשכן - אותן המנויות שם בפרק כלל גדול (=במשנתנו) היו צריכין למשכן, ופרשת שבת **נסמכה** לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה.

- 1) מהיכן נלמדו ל"ט המלאכות האסורות ביום שבת מהתורה?
- 2) הסבר את המושג "סמיכות פרשיות".
- 3) הסבר על פי רש"י, מדוע מלאכות האסורות בשבת נלמדו מהמשכן?
- 4) כתבו דוגמאות למלאכות שהיו במשכן ונאסרו בשבת לפי הברייתא, הוסיפו עוד דוגמאות.

תרגול מיטבי [דוגמת שאלת בגרות חורף תש"ף]

"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" (שבת, פרקו משנה ב)

כנגד מה נקבעו אבות המלאכה הנוגעים לשבת?

(סעיף אחד מתוך שאלה ארוכה)

בהמשך הלימוד נעיין בפרטים הקשורים למספר מלאכות.

הבונה, המכה בפטיש משנה שבת פרק יב משנה א

המשנה עוסקת במלאכת "בונה" ו"מכה בפטיש".

ומבארת שני כללים:

א. מהן הפעולות הכלולות במלאכה?

ב. מהו היקף ושיעור המלאכה שחייבים עליה בשבת?

ציטוט המשנה

הבונה - כמה יבנה ויהא חייב?

הבונה כל שהוא,

והמסתתת, והמכה בפטיש ובמעצד,

והקודח כל שהוא, חייב.

זה הפלל:

כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב.

רבו שמעון בן גמליאל אומר:

אף המכה בקרנס על הסדן בשעת מלאכה - חייב,

מפני שהוא כמתקן מלאכה.

משימה טרום לימוד –

תלמיד יקר לפני לימוד המשנה השלם את המשימות הבאות:

1. קרא את המשנה.

א) במשנה מוזכרים מספר פעולות הקשורות לבניין.

מתח קו מתחת לפעולות והסבר אותם בלשונך.

ב) חלק את המשנה לשלושה חלקים. עפ"י מה קבעת את חלוקתך.

רישא מתחילה במילה:

מציעתא מתחילה במילה:

סיפא מתחילה במילה:

2. עיון משווה

א) המשנה שלפנינו דנה בשתי מלאכות המוזכרות ברשימת ל"ט מלאכות [פרק ז משנה ב]. זהה את שתי המלאכות בתוך הרשימה וכתוב מה המיקום של המלאכות בתוך הרשימה.

ב) מה אתה למד מהשוואה זו על הפעולות המוזכרות במשנה שלנו.

ג) אז לפני שנתחיל את לימוד המשנה, הגדר מהו הנושא המרכזי בו עוסקת המשנה?

ביאורי מילים -

3. הסבירו בקצרה את המילים הבאות: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) מסתת - _____
- ב) מעצד - _____
- ג) מכה / קודח - _____
- ד) קורנס - _____
- ה) סדן - _____

מושגי תוכן -

4. הסבירו בקצרה את המושגים הבאים: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) בונה / מכה בפטיש - _____
- ב) שיעור כל שהוא - כמות שיש בה תועלת וחשיבות אף ששיעורה קטן מאוד.
- ג) מלאכה התקיימת - _____
- ד) מתקן מלאכה - _____

משימת מבנה -

5. העתיקו את כל מילות המשנה בטבלה לפי מבנה כאמד"ט.

הוסיפו קוים לרוחב הטבלה לפי הצורך!

טעם	דין	מקרה	אומר	כתרת

פרשנות והיסק -

6. שנינו ברישא של המשנה: "הבונה - כמה יבנה ויהא חָב? הבונה כָּל שְׁהוּא..."

- א) הסבר את שאלת המשנה ותשובתה בלשונך!
- ב) למד את פירוש תוספות יום טוב על המשנה, והסבר את תשובת המשנה לפיו.

תוספות יום טוב
מסכת שבת פרק יב משנה א

הבונה כל שהוא - ...בעל הבית שיש לו נקב בבירתו [=בביתו], סותמו.
דכוותה [וכך גם היה] גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא [תולעת] מטיף לתוכו
אבר [עופרת] וסותמו.

1) באיזה מצב הבונה "כלשהוא" מתחייב בשבת?

2) מה היא הדוגמא למלאכה זו במלאכת המשכן?

- 3) מהי הגדרת שיעור חיוב המלאכה "כלשהוא" לפי תוספות יום טוב.
- 4) לפי התשובה שכתבתה לעיל, מה הטעם ש"המכה בפטיש" חייב ב- כלשהוא? [התשובה תלויה בהבנת המקרה]

7. מלאכה המתקיימת

שנינו בחלק האמצעי במשנה :

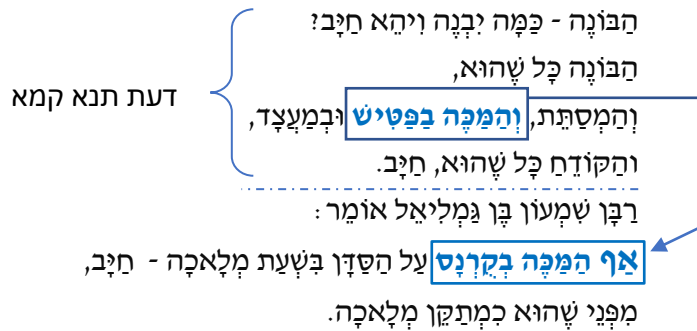
"זו הפלל : כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת – חייב".

א) הסבר את הכלל בלשונך.

ב) כתבו דוגמאות מהמשנה שלנו לכלל זה.

8. מלאכת מכה בפטיש

שנינו במשנה :

בסיפא של המשנה רבן שמעון בן גמליאל חולק על תנא קמא וסובר שאף המכה בקורנס [פטיש כבד] על הסדן [משטח עבודה] כדי להחליקו [להמשך העבודה] חייב.

א) הוכח והסבר מתוך לשון המשנה שרבן שמעון בן גמליאל חולק על תנא קמא.

ב) השלם בטבלה את מחלוקת תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל

המקרה	אומר	הדין	הטעם
המכה בקרנס על הסדן בשעת מלאכה	תנא קמא		
	רבן שמעון בן גמליאל		

ג) בגמרא הובאה ברייתא המסבירה את דעת רבן שמעון בן גמליאל.

תלמוד בבלי
מסכת שבת דף קג עמוד א
 תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן], רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה – חייב, שכן מרדכי טסי משכן עושין כן.

רש"י

מסכת שבת דף קג עמוד א

עושין בן - מכין שלשה על הטס ואחת על הסדן, להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק, ובעלי מטבע במקומנו ראיתי עושין בן:

ד) הסבר עפ"י הגמרא ורש"י את דברי רבן בן גמליאל.

9. סיכום

א) מהם שתי האפשרויות להסבר מלאכת "מכה בפטיש".

מהו הזמן המלאכה?	מהו הכלי שנעשית בו האיסור?	שני הסברים במלאכת "מכה בפטיש"
		א. גמר מלאכת חציבת האבן מהסלע
		ב. מכה בקורנס על הסדן להחליקו

ב) עיינו בספרי ההלכה השונים וכתבו דוגמאות נוספות למלאכת מכה בפטיש במציאות זמננו.

תרגול מיטבי [דוגמת שאלת בגרות קיץ תשע"ז]

"והמכה בפטיש (פרק ז משנה ב)

כתוב שני פירושים למלאכת "מכה בפטיש".

(סעיף אחד מתוך שאלה ארוכה)

חורש ומעמר משנה שבת פרק יב משנה ב

משנה זו עוסקת במלאכת חורש, אחד מל"ט מלאכות שבת ובמלאכות נוספות הדומות לה.

ציטוט המשנה

החורש כל שהוא,
המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא - חיב.
המלקט עצים,
אם לתקן - כל שהו,
אם להסק - כדי לבשל ביצה קלה.
המלקט עשבים,
אם לתקן - כל שהוא,
אם לבהמה - כמלא פי הגדי.

משימה טרום לימוד –

תלמיד יקר לפני לימוד המשנה השלם את המשימות הבאות:

1. קרא את המשנה.
 - א) הסבר מהי מלאכת "חורש" ומה מטרת ותכלית המלאכה.
 - ב) הקף בעיגול שלושה פעולות נוספות בעבודת הקרקע המוזכרות במשנה.
 - ג) האם פעולות אילו הם תולדות של מלאכת חורש או של מלאכה אחרת? נמק דעתך!
 - ד) מלאכת ה-"מלקט"
 - 1) מתח קו מתחת לשני סוגי פעולות ב-"מלקט".
 - 2) זהה שלושה מטרות שונות בפעולת הליקוט.
 - 3) מהו ההבדל הבולט בין הצורות השונות במלאכת ה-"מלקט" לפי הכתוב במשנה?
 - 4) חשוב! מה סיבת ההבדל?

ביאורי מילים-

2. הסבירו בקצרה את המילים הבאות: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- א) מנכש - _____
- ב) מקרסם - _____
- ג) מזרד - _____
- ד) מלקט - _____
- ה) להסיק / לתקן - _____

מושגי תוכן -

3. הסבירו בקצרה את המושגים הבאים: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- (א) מלאכת חורש – _____
- (ב) מלאכת מעמר – _____
- (ג) שיעורים במלאכה: _____
- (1) כל שהן – _____
- (2) כדי לבשל ביצה קלה- _____
- (3) כמלא פי הגדי - _____
- (ד) פסיק רישיה – _____

משימת מבנה -

4. השלימו בטבלה את מילות המשנה לפי המבנה הבא.

חלקי המשנה	מקרה	דין
רישא	1	
	2	
	3	
	4	
מציעתא	5	
	6	
סיפא	7	
	8	

- (א) זהה ע"י הטבלה איזו פעולה נעשית בגוף הקרקע ואילו פעולות נעשות על גבי הקרקע? העזר גם בביאורי המילים.
- (ב) לכל "אב מלאכה" בשבת יש "תולדה".
לפי מה השלמת הטבלה, מי לדעתך ה"אב מלאכה" ומי ה"תולדה".

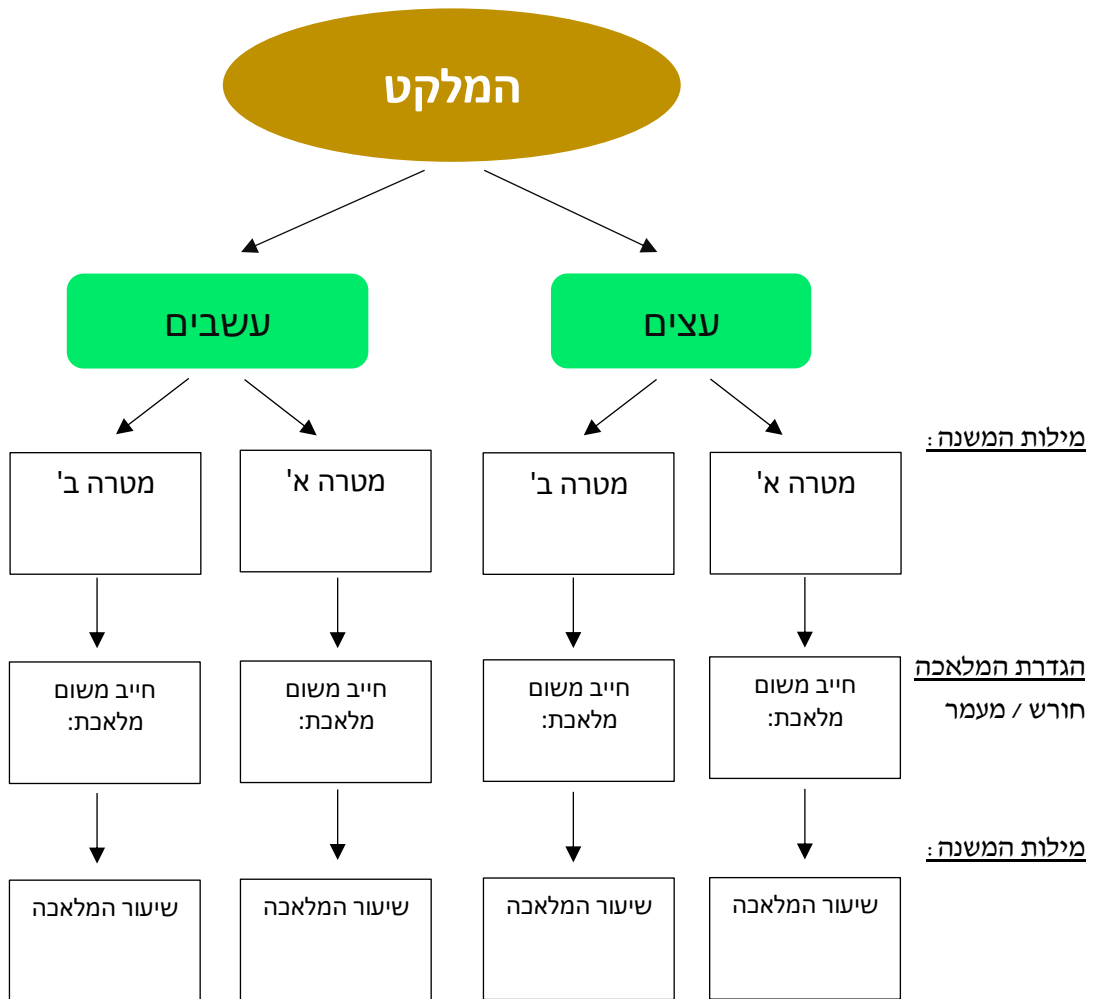
פרשנות והיסק -

5. שנינו ברישא של המשנה: "החורש כל שהוא, המנפש והמקרקס והמזרד כל שהוא - תיב.
(א) הסבר את הפעולות: ה- "מנכש", מקרסס" וה- "מזרד".
(ב) כתוב מי "אב המלאכה" בקטע זה?
(ג) מי ה- "תולדה" בקטע זה. נמק תשובתך!
(ד) מהו שיעור המלאכה להתחייב במלאכות אילו בשבת?

6. המלקט עצים

בנוגע למלקט יתכן והוא יעבור על אחת מבין המלאכות הבאות: "חורש" או "מעמר".
(א) העתק את מילות המשנה בתרשים שלפניך.

"המלקט עצים, אם לתקן - כל שהו, אם להסק - כדי לבשל ביצה קלה. המלקט עשבים,
אם לתקן - כל שהוא, אם לבהמה - כמלא פי הגדי".

(ב) כתוב בלשונך

1) באילו מקרים המלקט חייב משום מלאכת "חורש" ומה שיעור המלאכה.

2) באילו מקרים המלקט חייב משום "מעמר" ומה שיעור המלאכה.

7. הגמרא מקשה,

הרי גם אם המטרה היא להאכיל את הבהמה יש תיקון של הקרקע וזהו "פסיק רישיה" וצריך להיות חייב בכל שהוא?

נלמד את המושג "פסיק רישיה" ואח"כ נברר מהי תשובת הגמרא לשאלתה!

"פסיק רישיה ולא ימות!?"

ביטוי שמשמעותו היא: האם אפשר לחתוך ראש של בעל חיים מבלי לגרום למותו!?

ביטוי זה משמש בדברי חז"ל כמשל לפעולה שתוצאה הכרחית שלה היא חילול שבת, גם אם העושה לא עשה את הפעולה שלם תוצאה הזאת. למשל: מקרר שיש בו נורה שנדלקת בפתיחת הדלת. מי שפותח את המקרר עושה זאת כדי להוציא או להכניס מאכלים למקרר, אבל מכיון שהמנגנון בנוי כך שבכל פתיחת דלת תדלק נורה – התוצאה הכרחית, וזה מוגדר בחז"ל כ"פסיק רישיה ולא ימות" או בקיצור "פסיקי רישיה".

(א) תרגם את המילים: "פסיק רישיה ולא ימות" מארמית לעברית.

(ב) לאחר לימוד המושג, הסבר בלשונך את שאלת הגמרא.

(ג) עיין בספר "מעגלי המשנה" עמוד 164 וכתוב מה משיבה הגמרא לשאלה זו.

(ד) סכם, באילו מצבים הכלל "פסיק רישיה" לא נאמר?

תרגול מיטבי [דוגמת שאלת בגרות קיץ תשע"ז]

(א) "וְהַמְזֹרֵד כֹּל שֶׁהוּא – חֵיֵב" (שבת פרק יב משנה ב)

(1) הסבר מהי פעולת המזרד?

(2) מהו אב המלאכה של המזרד? כתבו שתי דעות!

דוגמא לשאלות נוספות אפשריות

(ב) "המלקט עצים" (שבת פרק יב משנה ב)

(1) מהו אב המלאכה של המלקט עצים? כתבו שתי אפשרויות.

(2) מהו שיעור המלאכה להתחייב בשבת בכל אפשרות?

(ג) "המלקט עשבים" (שבת פרק יב משנה ב)

(1) מהו אב המלאכה של המלקט עשבים? כתבו שתי אפשרויות.

(2) מהו שיעור המלאכה להתחייב בשבת בכל אפשרות?

מלאכת הכותב משנה שבת פרק יב משנה ג

המשניות הבאות עוסקות בהגדרת איסור 'מלאכת כותב': באילו חומרי כתיבה אסור לכתוב, על מה אסור לכתוב, צורת הכתיבה (באיזו יד או חזים בכלי הכתיבה), שיעור הכתיבה (כמה אותיות כותבים על מנת לעבור על האיסור) ועוד. העיקרון הקובע הוא ש'מלאכת כותב' האסורה מהתורה היא כשאדם כתב שתי אותיות או שני סימנים שיש קשר בניהם והקשר יוצר משמעות.

הערה: בחוברת החדשה משניות ג-ה מובאות ביחד, נלמד כל משנה בדף עבודה נפרד בגלל אורכן.

ציטוט המשנה

הכותב שתי אותיות,
בין בימינו בין בשמאלו,
בין משם אחד בין משני שמות,
בין משני סממניות, בכל לשון, חיב.
אמר רבי יוסי:
לא חיבו שתי אותיות אלא משום רשם, שפך היו
כותבין על קרשי המשכן,
לידע איזו בן זוגו.
אמר רבי: מצינו שם קטן משם גדול,
שם משמעון ושמואל,
נח מנחור, דן מדביאל, גד מגדיאל.

משימה טרום לימוד –

תלמיד יקר לפני לימוד המשנה השלם את המשימות הבאות:

1. היכן הייתה 'מלאכת כותב' במשכן?
2. קרא את המשנה והעתק לטבלה את לשון המשנה בהתאמה לנושא!

לשון המשנה	הנושא	
	שיעור המלאכה	1
	צורת הכתיבה [באיזו יד]	2
	סוג האותיות	3
	חומר הכתיבה	4
	צורת אותיות [באיזו שפה]	5

6	רושם סימנים
7	חלק ממילה

3. כתוב אילו הלכות התחדשו לך בעניין מלאכת כותבי בשבת.

ביאורי מילים –

4. הסבירו בקצרה את המילים הבאות: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- (א) שם אחד / שתי שמות - _____
- (ב) סממניות- _____
- (ג) בכל לשון - _____
- (ד) שם קטן / שם גדול - _____

מושגי תוכן –

5. הסבירו בקצרה את המושגים הבאים: (העזרו בספר מעגלי המשנה, בפירוש המשנה)

- (א) הכותב - _____
- (ב) הרושם- _____

משימת מבנה –

6. מבנה המשנה: מחלוקת + דין + דוגמא לדין

צבעו את חלקי המשנה לפי ההוראות הבאות:

אומר - בצבע כחול / מקרה - בצבע ירוק / דין - בצבע אדום / טעם - בצבע כתום

ציטוט לשון המשנה

הכותב שְׁתִּי אוֹתִיּוֹת, בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בְּשִׂמְלוֹ, בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד בֵּין מִשְׁנֵי שְׁמוֹת,
 בֵּין מִשְׁנֵי סִמְמָנִיּוֹת, בְּכָל לְשׁוֹן, חִיב. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: לֹא חִיבֵי שְׁתִּי אוֹתִיּוֹת אֶלָּא מִשׁוּם
 רִשָּׁם, שֶׁכָּפַר הָיָה כּוֹתֵבֵין עַל קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, לִידַע אִיזוֹ בֶן זֹוגוֹ. אָמַר רַבִּי: מְצִינֵי שֵׁם קָטָן מִשֵּׁם
 גָּדוֹל, שֵׁם מִשְׁמַעוֹן וְשִׁמּוּאֵל, לֵחַ מִנְּחֹר, דָּן מִדְּנִיָּאל, גָּד מִגְּדִיָּאל.

פרשנות והיסק –

7. שיעור 'מלאכת כותבי'

(א) מהו שיעור מלאכת כותבי?

(ב) לפי הנלמד בהמשך המשנה, חשוב! מה הטעם שלא חייבו על כתיבת 'אות' אחת?

8. מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי.

"הכותב שְׁתִּי אוֹתִיּוֹת, בֵּין בִּימִינֵנוּ בֵּין בְּשִׂמְאַלְנוּ [רע"ב: השולט בשתי ידיו], בֵּין מִשְׁם אֶחָד בֵּין מִשְׁנֵי שְׁמוֹת, בֵּין מִשְׁנֵי סִמְמָנִיּוֹת, בְּכָל לִשׁוֹן, חֵיב. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: לֹא חֵיבֵנוּ שְׁתִּי אוֹתִיּוֹת אֶלָּא מִשׁוּם רֶשֶׁם, שְׂפָדָה הָיוּ כוֹתְבֵין עַל קֶרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, לִידַע אֵיזוֹ בֶּן זֹגוּ.

- א) הסבר את המקרים המסומנים בקו בלשונך.
 - ב) כתוב במילים שלך במה נחלקו תנא קמא ורבי יוסי.
 - ג) העתק את טעמו של רבי יוסי לדבריו.
 - ד) עמית צייר שני קווים [סימנים] בשבת בספר.
- כתוב האם עמית חייב או פטור, נמק תשובתך לפי הנלמד במשנה.

9. "אמר רבי: מצינו שם קטן משם גדול, שם משמעון ושמואל, נח מנחור, דן מדניאל, גד מגדיאל.

- א) הסבר את הביטוי "שם קטן משם גדול".
- ב) כתוב את הדוגמאות שאמר רבי במשנה.
- ג) מה העיקרון שמחדש רבי בדבריו על דברי תנא קמא במשנה?

10. סיכום המשנה

נחלקו תנא קמא ורבי יוסי בהגדרת מלאכת _____, האם חייב משום _____ אותיות או משום _____ . המחלוקת של תנא קמא ורבי יוסי תלויה בשאלה מה הייתה מלאכת הכתיבה _____ לצורך סימון _____ המשכן, כדי שכאשר יפרקו את המשכן ידעו בדיוק היכן מקומו של כל קרש וקרש. לפי דעת תנא קמא היו כותבים על קרשי המשכן _____, ולפי דעת רבי יוסי היו רושמים _____ על קרשי המשכן. לפי זה, לדעת תנא קמא אין חייבים בשבת אלא על כתיבת אותיות ולא על רישום של סימן שאין לו _____ מקובלת, משא"כ לדעת רב יוסי, החיוב הוא משום רושם. _____ מוסיף במשנה על דעת תנא קמא, שאין חיוב על כתיבת שתי אותיות אלא אם כן יש להם _____, לכן התחיל לכתוב מילה _____ והפסיק לאחר כתיבת _____ ויש להם משמעות הרי זה חייב כמו שם משמעון ושמואל.

המילים להשלמה: כתיבת, כותב, סימנים, רושם, אותיות, במשכן, קרשי, משמעות, שתי אותיות, רבי, גדולה, משמעות.

תרגול מיטבי [דוגמת שאלת בגרות]

- א) "הכותב שתי אותיות... בין משם אחד, בין משני שמות" (שבת, פרק י"ב, משנה) הסבר את המילים המודגשות בקו.
- ב) "אמר רבי יוסי: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם..." (שם) על פי המשך המשנה, הסבר את הנימוק של רבי יוסי לדבריו.
- ג) שרה התכוונה לכתוב בשבת את השם של חברתה טליה, ולבסוף כתבה רק טל. כתוב אם שרה חייבת או פטורה, ונמק את תשובתך על פי מה שלמדת במשנה.